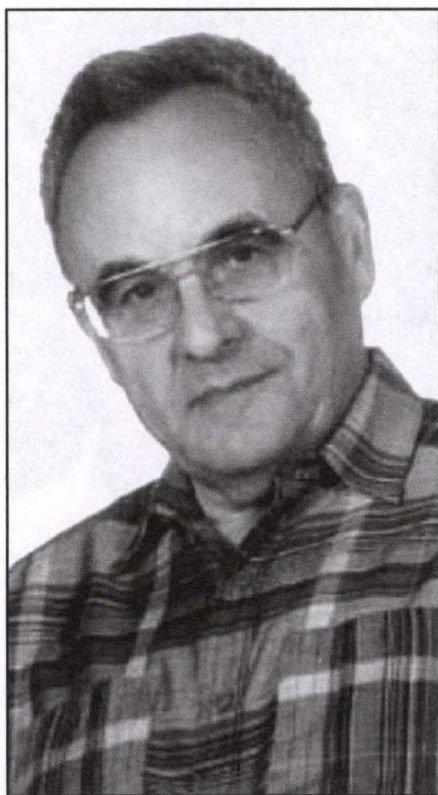

Búcsú egy színházcsináló jóbaráttól

A magyar színházi élet egy szervezéshez is értő, vezetői talentummal is megáldott direktorral és egy dramaturgnak is kiváló rendezővel, mi, jó néhányan – szakmabeliek és szakmán kívüliek – egy közeli jó baráttal lettünk szegényebbek. Hallgatom a Klubrádió utolsó, Berényi Gáborral készített, egy hónappal halála előtt felvett interjút, amelyben stúdióvendége szakmai múltjáról, nyolcvanon túl is szenvedélyesen végzett munkájáról vall. Találó megnevezéssel „színházcsinálóként” beszél önmagáról, aki a mindenkor ügyeletet is vállaló sebészorvos kötelességtudásával, felelősségérzetével és szenvedélyével végezte, végezhetette a munkáját. A sors, a véletlen – vagy ki tudja, mi más – úgy hozta, hogy a rokonszenves empátiával készült hangfelvétel sugárzását a kérdezett már nem hallgathatta meg. Pedig megérdemelte, és alighanem élvezte volna, hogy 86 évesen újra figyelnek rá. Már csak azért is, mert hosszú és tartalmas pályája legfényesebb szakasza, a Játékszín élén töltött évtized (1982–1992) után érdemei elismerése mellett kikerült a színházi közbeszéd centrumából. Hasonlóképpen méltatlanul kevés szó esett a szolnoki Szigligeti Színház igazgatójaként töltött évtizedekről, amikor pedig Berényi merészen szembement az akkoriban jellemzően igénytelen „vidéki” műsorpolitikával, és minden erőfeszítését, na meg az általa szervezett társulat tagjainak tehetségét is a színvonal szolgálatába állította. Pedig többet, sokkal többet kellett volna beszélnünk arról, hogy Berényi a kortárs magyar drámairodalomnak egyszerre volt igazgatóként megrendelő mecénása, rendezőként értő dramaturgia.

A színházcsináló, amikor éppen nem rendezett, estéinek jó részét is színházban töltötte. Többnyire a „sajátjában”, ahol estéről estére látni akarta, hogy ment le, hogy sikerült, és főként hogyan hatott az aznapi előadás. A többi napokon a kollégák és konkurensok teljesítményét követte. Tőle tudom, hogy 1942 óta alig volt budapesti előadás, amit ne látott volna. Kíváncsi volt mindre, a korábban még be nem mutatott kortárs darabokra és félig már kívülről tudott klasszikusok új értelmezésére is. Önző érdeklődéssel figyelte, hol tűnnek fel olyan fiatal tehetségek, akik idővel az ő színházában is megállják a helyüket. Felfedező kincsvadászként és éles szemű kritikusként ült a nézőtérben, de soha, nyugdíjasként sem volt közömbös azzal, amit látott. Számtalan, az előadások szünetében folytatott izgalmas beszélgetésünkre emlé-

szem, de a legszívemarkolóbb az volt, amikor már kórházból, mobiltelefonon érdeklődött, hogy mit láttunk utoljára jót, érdekeset színházban. Őszinte leszek, a kérdés csak most, utólag, a búcsút követően vált szívbe markolóvá, amikor elhangzott – alig egy héttel halála előtt – még csak jellemzőnek éreztem. Hogy barátunkat mindig, mindenél – híreknél, politikánál, saját egészségi állapotánál – jobban érdekelte a szakma. Az utóbbi években, amikor már a lábát fájlalta, afféle laikus, botcsinálta doktorként a rendezést, a megerőltető vidéki próbákat ajánlottuk orvosszerül számára.

Az utolsó interjúból is kiderült, hogy Berényi Gábor szakmai életében az Örkény Istvánnal kötött legelső szolnoki szerződésre volt a legbüszkébb. Arra, hogy az ő színházában volt a *Macskajáték* ősbemutatója, a pályakezdő Székely Gábor rendezésében. Akkor talán még egyikük sem gondolta, hogy a zseniális kisregényből – eléggé nehezen – készült darab a Szigligeti Színházból indul világhódító útjára. De azt sem, hogy harminc évvel később Berényi direktor – a színészeknek és pályatársaknak mindenkor Gábor – vendégként fogja rendezni a budapesti Várszínház refektóriumában a századik *Macskajátékot*. Csakhogy ez az új *Macskajáték* már nem az

a hajdani *Macskajáték* volt, *Drága Gizám!* címmel Berényi átdolgozásában egy a lényegre redukált, kétszereplős változatnak tapsolhattunk. Amikor egyszer interjút csináltam Gáborral az Örkény-drámák további színpadra alkalmazásának, dramatisálásának problémájáról, a presszóasztalra kiterített kockás papírra rajzolt táblázaton mutatta be, hogy szabdalta szövegszekvenciákra a darab egyes jeleneteit annak érdekében, hogy sikerüljön minden művi beavatkozás, önkényes betoldás nélkül megőrizni a darab valamennyi fontos gondolatát és mondatát.

Debrecenben, ahol a többsztesdős leningrádi aspirantúra után főrendezőként indult el a pályán, Shakespeare-t és a *Bánk bánt*, Szolnokon Brechtet is rendezett, de a zenitén, a Játékszínben töltött évtized alatt, az öt évvel korábban benyújtott pályázatában beígért program szerint, főként újonnan előbányászott félklasszikus és dramaturgi közreműködésével született kortárs magyar drámákat. Egy kurta búcsúztató szűk keretei közé nem férne a színpadra segített művek szerzőinek névsora sem. De akik folyamatosan követhetők a Játékszín műsorrendjét, filozófus létünkre is ott találkoztunk először Füst Milán *Máli nénijével* és Szép Ernő *Aranyórájával*, megrendülve éltük át **Eörsi István** tanítványi alázattal és drámaírói vénával komponált Lukács-drámáját. De kíváncsi izgalommal vártuk, lestük azt is, hogy vajon születik-e színpadképes előadás a korszak prózai sikereiből, Kertész Ákos ünnepelt *Makrájából* és Vészi Endre kevésbé ismert *Sárga telefon* című kisregényéből. Berényi, bár híres volt arról, hogy szakmai féltékenység nélkül tudott örülni munkatársai – Babarczy László, Taub János, Verebes István – teljesítményének, sikerének, bevallott perfekcionizmussal és makacs kitarással kanyarodott vissza évek múltán saját korábbi rendezéseire is.

Színháztörténészek feladata lesz végiglemezni Páskándi Géza *Vendégségének* metamorfózisát, vagy a fentebb már említett, a *Drága Gizámmal* sem lezárt Örkény-előadásokat. Berényinek az volt a híre, hogy ahol dolgozott, szoros baráti és munkakapcsolatba került a színészeivel, akiket rendezett. Régi barátként úgy érzem, ez nem is lehetett másként. De nemcsak nekik, a családnak, a barátoknak, a szakmának és a színpadra törekvő kortárs íróknak is nagyon fog hiányozni.